

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

КОВАЛЕНКО ЛАРИСА ПАВЛІВНА

УДК 35.078.3

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків – 2014

Дисертація є рукописом.

Робота виконана на кафедрі адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант:

доктор юридичних наук, професор **Битяк Юрій Прокопович**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Перший проректор, завідувач кафедри адміністративного права, академік Національної академії правових наук України.

Офіційні опоненти:

– доктор юридичних наук, професор **Арістова Ірина Василівна**, Сумський національний аграрний університет, завідувачка кафедри адміністративного та інформаційного права;

– доктор юридичних наук, професор **Кормич Борис Анатолійович**, Національний університет «Одеська юридична академія», завідувач кафедри морського та митного права;

– доктор юридичних наук, професор **Мельник Роман Сергійович**, Київський національний університет імені Т. Г. Шевченка, професор кафедри адміністративного права.

Захист відбудеться 23 червня 2014 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.01 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70.

Автореферат розіслано 22 травня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. Ю. Шепітько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Важливою умовою розвитку Української держави є зміцнення її правових підвалин, формування якісно нової правової системи, спрямованої на захист прав фізичних і юридичних осіб, у тому числі в інформаційній сфері. Тому проблеми становлення й розвитку інформаційного права в Україні постійно привертають увагу фахівців юридичної науки і практики. Це також стосується чинного законодавства, його правових інститутів, що входять до системи інформаційного права.

Окреслення й аналіз шляхів становлення й розвитку інформаційного права України, його предмета й методу правового регулювання, напрямків удосконалення інформаційного законодавства набувають усе більшої актуальності у зв'язку з гарантуванням конституційних прав фізичних і юридичних осіб в інформаційній сфері, забезпеченням інформаційної безпеки держави. Ці та інші питання викликають потребу наукового обґрунтування місця інформаційного права у правовій системі України, узагальнення наявного історичного досвіду його розвитку в зарубіжних країнах, його можливого використання нашою державою, визначення тенденцій еволюції інформаційної сфери, адаптації чинного законодавства до міжнародних стандартів.

Науково-теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження, зроблених у ньому висновків і пропозицій послужили праці вітчизняних і зарубіжних учених з теорії й історії держави і права, конституційного й адміністративного права та інших правових галузей.

Проблемам становлення й розвитку інформаційного права в Україні, незважаючи на відносно незначний час проведення спеціальних досліджень, присвячені наукові публікації вітчизняних правознавців різних наукових галузей, як, безумовно, і юридичної доктрини. На формування поглядів і підходів до вирішення питань, що досліджуються в дисертації, мали вплив праці українських науковців: філософів (Т. Г. Геращенко, І. В. Гришанов); економістів (Ю. В. Капигін, П. В. Мельник, В. І. Мунтіян, М. Я. Швець); політологів (І. О. Кресіна, О. В. Литвиненко, О. В. Соснін) та ін.

Значний вплив на розкриття в дисертації порушених питань мали роботи таких вітчизняних учених-правників, як В. Б. Авер'янов, І. В. Арістова, О. Ф. Андрійко, Л. Р. Біла-Тіунова, О. А. Баранов, К. І. Беляков, Ю. П. Битяк, В. М. Брижко, Г. В. Виноградова, В. Д. Гавловський, В. І. Гурковський, В. М. Желіховський, Р. А. Калюжний, Б. А. Кормич, С. Т. Костецька, В. К. Колпаков, О. В. Кохановська, Г. М. Красноступ, І. О. Кресіна, С. О. Кузьніченко, О. В. Кузьменко, В. А. Ліпкан, А. І. Марущак, П. Є. Матвієнко, Р. С. Мельник, В. Я. Настюк, Н. Р. Нижник, Н. Б. Новицька, А. М. Новицький, В. М. Петренко, В. Г. Пилипчук, В. М. Попович, В. Ф. Погорілко, В. Ф. Сіренко, А. О. Селіванов, Т. В. Субіна, В. С. Цимбалюк, В. О. Шамрай, М. Я. Швець, Ю. С. Шемшученко, В. К. Шкарупа та ін.

Проблемам еволюції інформаційного права присвячено дослідження деяких зарубіжних учених, як О. Б. Агапов, Ю. М. Батурін, І. Л. Бачило, Д. Белл, А. Б. Венгеров, О. О. Гаврилов, О. А. Городов, Б. Гейтс, М. Кастельс, В. О. Копилов, П. У. Кузнецов, Й. Курбалия, В. Н. Лопатін, М. М. Россолов, Ю. А. Тихомиров, М. А. Федотов та ін.

Незважаючи на існуючу значну кількість наукових праць, що стосуються розкриття окремих аспектів інформаційного права представниками вітчизняної доктрини, вивчення шляхів становлення й розвитку останнього, його предмета, структури, принципів і методів фактично залишилося поза увагою науковців або їм мало приділялось уваги (правда, за деякими винятками). У зв'язку із цим комплексне дослідження проблем еволюції інформаційного права України є актуальним завданням сучасної юридичної науки, вирішення якого має істотне значення не лише для самого інформаційного права, а й для всієї правової системи й інформаційної сфери України, законотворчої практики і правозастосування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано на кафедрі адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого відповідно до Комплексної цільової програми на 2011–2015 роки «Конституційно-правові проблеми забезпечення верховенства права у функціонуванні механізму публічної влади в Україні» (номер державної реєстрації 0111u000966. Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» 9 вересня 2011 р. (протокол № 1).

Мета й завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на підставі досягнень юридичної науки, норм чинного законодавства, практики їх застосування окреслити концептуальні засади й напрацювати оновлені уявлення про сутність і зміст, природу й особливості інформаційного права України, розкрити проблеми його становлення й розвитку, з'ясувати його правові засади, співвідношення і взаємодію з іншими галузями вітчизняного матеріального і процесуального права, розроблення й надання науково обгрунтованих пропозицій з удосконалення правового регулювання в інформаційній сфері з урахуванням національного й міжнародного досвіду визначення предмета й методу досліджуваного права, змісту інформаційних правовідносин, а також здійснення класифікації останніх.

Для досягнення означеної мети поставлено такі завдання:

- визначити й обгрунтувати етапи становлення й розвитку інформаційного права в Україні;
- розкрити поняття «інформаційне право України», «інформаційна діяльність», «інформаційний процес» й навести їх авторську дефініцію;
- з'ясувати систему функцій і принципів інформаційного права, висвітлити їх зміст, провести класифікацію й опрацювати теоретико-правові засади розвитку цієї галузі права;

- запропонувати систему притаманних інформаційному праву методів правового регулювання, провести їх аналіз;
- окреслити систему, завдання, функції й повноваження суб'єктів інформаційного права, напрями їх взаємодії та шляхи підвищення ефективності практики застосування чинного законодавства;
- сформулювати концептуальні підходи до розвитку законодавства в інформаційній сфері, надати конкретні пропозиції щодо його вдосконалення через прийняття Інформаційного кодексу України;
- розробити систему правопорушень в інформаційній сфері, розкрити їх поняття й характеристику, розглянути особливості застосування юридичної відповідальності за них;
- обґрунтувати авторський погляд на систему і зміст інформаційно-правових інститутів;
- запропонувати шляхи впровадження в Україні позитивного зарубіжного досвіду законодавчого регулювання інформаційних відносин, опрацювати рекомендації й обґрунтувати механізм інтеграції України у світовий інформаційний простір;
- визначити структуру і зміст авторського проекту Інформаційного кодексу України.

Об'єктом дослідження послужила сукупність суспільних відносин, що стосуються становлення й розвитку інформаційного права України.

Предметом дослідження є становлення та розвиток інформаційного права України.

Методи дослідження. Методологічний фундамент дисертаційної роботи становлять загальноновизнані наукові методи, зокрема, діалектичний, історичний, статистичний, порівняльно-правовий, формально-логічний та інші, а також спеціальні юридичні методи граматичного розгляду й тлумачення правових норм.

Використані також методи, які застосовуються в соціологічних дослідженнях (спостереження, анкетування). Проаналізовано й узагальнено матеріали анкетування суддів Харківського окружного адміністративного та Харківського апеляційного адміністративного судів. Опрацьовано близько 700 справ зі спорів з приводу забезпечення реалізації прав осіб в інформаційній сфері, що перебували в провадженні Харківського окружного адміністративного суду з 2011-2013 рр. Ці матеріали склали емпіричну базу дисертації та стали підставою для пропозицій щодо вдосконалення законодавства в інформаційній сфері та підвищення ефективності практики його застосування. За допомогою діалектичного й історичного методів розкрито процеси еволюції інформаційного права, зміст його основних категорій (розд. 1, підрозд. 1.1). Формально-логічний і соціологічний дозволили з'ясувати соціальну роль і функції цього права, його місце в царині юридичних наук (розд. 1, підрозд. 1.3). Статистичний і порівняльно-правовий використовувалися для окреслення напрямків удосконалення правових засад, практики діяльності суб'єктів інформаційного права, аналізу інформаційного законодавства та його застосування (розд. 1, підрозд. 1.4). Методи граматичного розгляду й тлумачення

правових норм сприяли виявленню прогалин та інших недоліків інформаційного законодавства, викладенню пропозицій щодо його поліпшення (розд. 1, підрозд. 1.5). Шляхом застосування логіко-семантичного методу й методу сходження від абстрактного до конкретного поглиблено понятійний апарат інформаційного права (розд. 1, підрозд. 1.1). Логіко-юридичний сприяв критичному аналізу змісту низки норм досліджуваного права, якими регулюються суспільні відносини з приводу забезпечення і профілактики порушень у сфері інформації, а також належному обґрунтуванню доцільності внесення відповідних змін до інформаційного законодавства (розд. 2, підрозд. 2.1, 2.2., 2.4, розд. 3, підрозд. 3.2). Ретроспективний став у нагоді при вивченні генези поняття «інформаційна сфера» (розд. 1, підрозд. 1.2., 1.3). Метод моделювання було задіяно для визначення суттєвих ознак структури механізму інформаційно-правового регулювання взаємодії суб'єктів інформаційного права (розд. 2, підрозд. 2.2). Структурно-функціональний допоміг розкрити інформаційно-правовий статус суб'єктів інформаційного права (розд. 2, підрозд. 2.2).

Положення й висновки дисертації ґрунтуються на наукових доробках загальної теорії держави і права, конституційного, адміністративного, фінансового та інших галузей права, на працях вітчизняних і зарубіжних учених, нормах Конституції України, законів та інших нормативно-правових актів України, які визначають правові засади діяльності в інформаційній сфері. Дисертаційна робота підготовлена з урахуванням міжнародних актів, які регламентують міжнаціональні інформаційні відносини.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що подана на захист дисертація є однією з перших завершених комплексних наукових робіт, яка присвячена вирішенню проблем становлення й розвитку інформаційного права в Україні, правового впорядкування відносин в інформаційній сфері, в результаті чого сформульовано низку нових наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачкою.

Вперше:

– обґрунтовано, що інформаційне право України знаходиться на завершальному (3-му) етапі свого становлення й розвитку, що воно є сформованою галуззю права, яка регулює суспільні відносини щодо створення, фіксації, поширення, пошуку, отримання (одержання), зберігання інформації, захисту прав фізичних і юридичних осіб в інформаційній сфері;

– розкриваються соціальна роль і функції інформаційного права й доводиться, що інформаційно-правові норми регламентування відносини, що складаються в інформаційній царині; ці норми є джерелами інформаційного права, в яких визначається правовий статус, повноваження, порядок взаємодії суб'єктів інформаційного права між собою та з іншими суб'єктами права;

– аргументується нагальна потреба в прийнятті Інформаційного кодексу України і доцільність внесення змін і доповнень до чинного інформаційного законодавства (до прийняття Кодексу) з метою приведення його у відповідність до міжнародно-правових стандартів;

– запропоновано авторське тлумачення категорії «інформаційна діяльність», обґрунтовано необхідність прийняття Закону України «Про інформаційну діяльність», у якому слід назвати механізми втілення й напрямки законодавчого врегулювання інформаційної діяльності;

– наведено структуру і зміст авторського проекту Інформаційного кодексу України;

– сформульовано пропозиції щодо закріплення на законодавчому рівні нормотворчої функції суб'єктів інформаційного права, в тому числі локальної нормотворчості як передумови ефективного впорядкування інформаційних відносин;

– аргументується авторське бачення щодо системи принципів, форм та методів інформаційного права;

– розроблено систему правопорушень в інформаційній сфері, які сформувалися об'єктивно, а тому існує необхідність на законодавчому рівні встановити юридичну відповідальність за них;

– розроблено авторський проект і структуру Концепції розвитку інформаційного права й інформаційного законодавства України;

удосконалено положення щодо:

– визначення правових конструкцій «інформаційно-правовий спір», «інформаційна процедура», «інформаційний процес»;

– співвідношення категорій «інформаційна безпека» та «інформаційний суверенітет»;

– визначення поняття інституту «правового режиму інформаційних ресурсів» і розмежування в ньому повноважень суб'єктів інформаційної діяльності.

отримали подальшого розвитку положення щодо :

– необхідності підготовки й офіційного схвалення національної доктрини інформаційної безпеки;

– практичного впровадження у вітчизняну доктрину правової моделі досягнень науки інформаційного права;

– визначення інформаційної функції держави як однієї з її самостійних функцій;

– законодавчого встановлення інформаційних процедур.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, пропозиції й рекомендації сприятимуть належному розвитку інформаційного права в Україні, визначенню його джерел, принципів, методів і форм окремих його інститутів, розбудові національної моделі інформаційного суспільства. Одержані результати можуть бути використані:

– у науково-дослідницькій сфері – для подальших досліджень проблем розвитку інформаційного права в Україні й національної моделі інформаційного суспільства;

- у правотворчості – при підготовці Інформаційного кодексу України, проектів нових і вдосконалення чинних нормативно-правових актів в інформаційній сфері;
- у правозастосовній практиці суб'єктів інформаційного права й учасників інформаційних правовідносин;
- у навчальному процесі при підготовці підручників, навчальних посібників і методичних матеріалів з інформаційного, конституційного, адміністративного та інших галузей права і в науково-дослідницькій роботі студентів.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, пропозиції, висновки і практичні рекомендації дисертантки обговорювались і були схвалені на засіданнях кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Напрацювання й рекомендації оприлюднені в доповідях і наукових повідомленнях на науково-практичних конференціях: «Програма «Східне партнерство» як правова платформа співпраці України і ЄС (м. Харків, 2012 р.), «Інформаційне суспільство і держава: проблеми взаємодії на сучасному етапі» (м. Харків, 2012 р.) , «Правові засади гарантування та захисту прав і свобод людини і громадянина» (м. Полтава, 2012 р.), «Правове забезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення» (м. Харків, 2013 р), «Приватний сектор безпеки: сучасний досвід та проблеми правового регулювання» (м. Харків, 2013 р.), «Современные взгляды на систему права» (г. Москва, 2013 г.), «Наука и образование без границ – 2013/2014гг. » (г.Прага, 2013 г.), «Адміністративний процес: сучасний стан та шляхи вдосконалення» (м. Запоріжжя, 2013 р.), «Актуальні питання права та правової держави: наукова дискусія» (м.Харків, 2013 р.) «Правове життя сучасної України» (м.Одеса, 2013 р.), «Актуальні питання розвитку адміністративного права та правоохоронної діяльності» (м.Луганськ, 2013 р.) та ін.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлені в монографії, у 32 наукових статтях, що вийшли у фахових виданнях з юридичних наук, а також у 11 тезах доповідей і наукових повідомленнях, опублікованих за результатами названих науково-практичних конференцій, засідань «круглих столів», у підручниках і навчально-методичних посібниках, у яких дисертантка брала участь як співавторка.

Структура дисертації. Відповідно до мети, завдань і предмета дослідження дисертація складається зі вступу, 4-х розділів, що містять 18 підрозділів, з висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 418 сторінок, у тому числі основного тексту – 348 сторінки. Загальна кількість використаних джерел – 321 найменування на 29 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначаються її зв'язок з науковими планами і програмами, мета й завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, наукова новизна і практичне значення одержаних результатів.

Розділ 1. «Визначальні засади правового регулювання інформаційних відносин в Україні» складається із 5-ти підрозділів. У підрозділі 1.1. *«Етапи становлення й розвитку інформаційного права в Україні»* проаналізовано становлення й функціонування інформаційного права й законодавства з моменту прийняття 2 жовтня 1992 р. Закону України «Про інформацію» й до сучасного етапу розвитку теоретичних засад і нормативно-правових підвалин, що регулюють відносини у сфері інформаційній.

Розглянуто зв'язок між виникненням інформаційних систем і спеціального законодавства, оскільки існування такої складної категорії, як інформація, неможливе без правової регламентації. Більш того, саме право є тим елементом, який за сучасних умов забезпечує повноцінний розвиток і оптимальний рівень інформаційного суспільства.

Подальшого обґрунтування отримали поняття «інформаційне право», «інформаційна сфера», «інформаційний ресурс», з'ясовано їх сутність. Проте брак у законодавстві офіційного тлумачення зазначених категорій призводить до різноманітного трактування наведених термінів у юридичній науковій і навчальній літературі, до так званої «розмитості» їх змісту у процесі їх використання у правових актах і в документах з управлінської практики.

У підрозділі 1.2. *«Принципи інформаційного права»* надано загальну характеристику принципів інформаційного права й запропоновано класифікацію (поділ) на загальні і спеціальні. До загальних належать принципи законності, свободи доступу до інформації, вільного висловлення думок і переконань, забезпечення інформаційної безпеки, рівності громадян перед законом, захисту авторських прав та ін. Спеціальні принципи охоплюють основні положення й ідеї, що визначають суть і зміст окремих предметних комплексів, що обслуговуються інформаційним правом. Це такі принципи, як єдиний глобальний характер мережі, право охорони приватного життя, точне дотримання правил користування мережею, недоторканність приватної власності на інформацію й дотримання норм авторського права, доступність до інформації та ін. Надається характеристика кожного із зазначених принципів.

У підрозділі 1.3. *«Соціальна роль і функції інформаційного права України»* вивчаються поняття й характеристика функцій інформаційного права України, наводиться їх класифікація: (а) за сферою правового впливу – економічні, політичні, ідеологічні, екологічні, культурно-виховні; (б) за характером впливу – статичні, динамічні, установчі, інтегративні, охоронні, запобіжні; (в) за сферою, на яку поширюються функції інформаційного права – галузеві і правовий інститут.

Функції інформаційного права поділяються також на загально-соціальні і спеціально-соціальні (юридичні).

У підрозділі 1.4. *«Методи як системна конструкція інформаційного права України»* розкриваються поняття й особливості методів інформаційного права, пропонується їх класифікацію. У цілому методи можна поділити на наукові й ненаукові, демократичні й диктаторські, гнучкі й жорсткі, державні і громадські, творчі й шаблонні, адміністративні й економічні, прямого й непрямого впливу, загальні і спеціальні. Використовуються основні (дозвіл, зобов'язання й заборона) й допоміжні способи правового регулювання. В інформаційному праві існують 2 типи правового регламентування – загальнодозвільний і спеціально-дозвільний. На думку авторки, характеристика цих явищ у їх єдності і взаємодії як цілісної системи регламентації досягається за допомогою такої місткої юридичної категорії, як «інформаційно-правовий режим», під яким розуміється певний порядок правового регулювання, що забезпечується через особливе поєднання залучених для його здійснення способів, методів і типів правової регламентації.

У підрозділі 1.5. *«Проблеми систематизації інформаційного права й законодавства»* відзначається, що інформаційно-правові норми містяться у прийнятих у різний час численних нормативних актах, що потребують систематизації. Під систематизацією інформаційного права мається на увазі впорядкування й удосконалення інформаційного законодавства (нормативно-правових актів) шляхом їх оброблення й викладення за певною системою у вигляді збірників нормативно-правових актів чи у формі зведених кодифікованих актів.

Доводиться, що, на відміну від інших галузей права, об'єднати всі норми права інформаційного в одному або навіть у декількох комплексних (кодифікованих) актах неможливо, що можна пояснити об'єктивними причинами. Інформаційне право, впорядковуючи широке коло суспільних відносин, охоплює понад 4 тис. нормативних актів різної юридичної сили. Крім того, нормотворчості в інформаційній сфері властивий високий рівень динамічності, появою нових і вдосконаленням чинних норм, що надзвичайно ускладнює зміст і структуру наявного правового матеріалу й обмежує можливість його кодифікації.

Вирішенню проблем систематизації шляхом кодифікації інформаційного права сприятиме прийняття Інформаційного кодексу України, правові приписи якого мають визначити принципи цієї галузі права, їх вплив на регламентацію базових відносин, що виникають в інформаційній сфері.

Відзначається, що інкорпорація, як спосіб систематизації інформаційного права, має важливе, аж ніяк не перебільшене значення, оскільки вона не тільки полегшує пошуки нормативного матеріалу, а й сприяє вдосконаленню законодавства в процесі еволюції інформаційного права та його кодифікації.

Розділ 2. «Механізм реалізації правового регулювання інформаційною сферою і трансформація її структурних елементів в Україні» охоплює 4 підрозділи.

У підрозділі 2.1. «Поняття, основні риси й особливості правових відносин в інформаційному праві» наголошується, що визначення терміна «інформаційні відносини», що міститься у ст. 3 Закону України «Про інформацію», на думку авторки, ототожнюється з терміном «інформаційна діяльність». Ось чому одержання, використання, поширення і зберігання інформації, згідно зі ст. 14 цього Закону є основними видами інформаційної діяльності. Оскільки «інформаційні відносини» й «інформаційна діяльність» – це різні юридичні категорії, в дисертації запропоновано їх авторські дефініції.

Інформаційно-правові відносини – це суспільні відносини, що виникають, розвиваються і припиняють свою дію між суб'єктами права, наділеними інформаційними правами й обов'язками. Специфіка особливостями інформаційно-правових відносин полягає в наступному:

- вони виникають, розвиваються і припиняються в інформаційній сфері у процесі обігу інформації;
- опосередковують державну політику визнання, виконання й захисту інформаційних прав та свобод людини і громадянина в інформаційній сфері;
- ці відносини відображають особливості правового регулювання при реалізації інформаційних прав і свобод з урахуванням специфіки та юридичних властивостей інформаційних об'єктів;
- підставою виникнення їх є інформаційно-правова норма;
- юридична природа інформаційно-правових відносин передбачає наявність особливого суб'єкта, у власності або в розпорядженні якого є інформація або інформаційний ресурс;
- їх основним об'єктом виступає інформація;
- інформаційно-правові відносини можуть виникати з ініціативи кожної – зі сторін незалежно від волевиявлення другої сторони;
- спори між сторонами таких відносин вирішуються в адміністративному або судовому порядку;
- порушення вимог інформаційно-правової норми тягне за собою юридичну відповідальність.

Ще одна особливість таких відносин полягає в тому, що вони (як і нормотворчість в інформаційній сфері) характеризуються високим рівнем динамічності.

У юридичній літературі наводиться класифікація інформаційно-правових відносин за різноманітними критеріями. У дисертації виділено відносини, що виникають у процесах: а) здійснення пошуків, отримання й використання інформації; б) створення, передачі й поширення інформації; в) запровадження й застосування інформаційних систем, їх мереж, засобів забезпечення; г) створення й використання засобів і механізмів інформаційної безпеки, як то право громадян на доступ до інформації, її захист, охорона виключних прав на інформацію, тощо.

У підрозділі 2.2. «Сучасні концептуальні підходи до визначення об'єктів і суб'єктів інформаційного права» інформація розглядається як об'єкт інформаційно-правових відносин; визначається система суб'єктів інформаційного права та їх повноваження.

Суб'єктами інформаційно-правових відносин виступають їх учасники, які володіють інформаційною правосуб'єктністю, тобто наділені інформаційною правоздатністю й інформаційною дієздатністю. Залежно від обсягу інформаційних прав та обов'язків виокремлюють і загальні та спеціальні суб'єкти. Загальними суб'єктами інформаційно-правових відносин є держава, фізичні і юридичні особи будь-якої форми власності. Спеціальні суб'єкти інформаційно-правових відносин – це державні службовці, військовослужбовці, посадові та інші особи.

Основним об'єктом інформаційно-правових відносин служить інформація, яку Закон України «Про інформацію» визначає як документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в суспільстві, державі й у навколишньому природному середовищі.

На думку авторки, об'єктом правового регулювання є не тільки інформація, а й інформаційні ресурси, інформаційні системи, технології й засоби їх забезпечення.

Наводяться характерні риси інформації як об'єкта правовідносин.

У підрозділі 2.3. «Джерела інформаційного права України» пропонується авторська дефініція правової конструкції «джерела інформаційного права»: це прийняті уповноваженими органами акти правотворчості, що повністю складаються з інформаційно-правових норм або містять хоча б одну з них. Особливістю інформаційного права є різноманітність і значна кількість його джерел, що зумовлено тим, що нормами зазначеної галузі регламентується широке коло суспільних відносин. Специфікою таких джерел є те, що всі вони (а) ґрунтуються на Конституції й законах України, (б) приймаються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, іншими державними (недержавними) інституціями, (в) мають різну юридичну силу, (г) приймаються одноособово й колегіально, (д) до них належать і деякі міжнародні договори й рішення Конституційного Суду України. У цьому підрозділі розглядаються питання оновлення й розвитку чинного інформаційного законодавства, а також проблеми, пов'язані з установленням і функціонуванням інформаційно-правових норм в Україні, з особливостями правотворчої діяльності в інформаційній царині. Сформульовано обґрунтовані рекомендації авторки щодо інтенсивного розвитку окремих інститутів і підгалузей інформаційного права.

У підрозділі 2.4. «Поняття, особливості й види інформаційно-правових норм» зазначається, що правове регулювання в інформаційній сфері забезпечується сукупністю норм різних галузей права – конституційного, адміністративного, цивільного, кримінального та ін. Пропонується авторське визначення категорії «інформаційно-правові норми»: це встановлені державою й забезпечені в разі необхідності державним примусом загальнообов'язкові приписи,

правила поведінки, які покладаються на учасників суспільних відносин, що становлять предмет інформаційного права. Розкривається зміст і особливості правової норми.

Своєрідність інформаційно-правових норм обумовлює особливості їх класифікації, що дозволяє виявити сутність і цільову спрямованість приписів, їх взаємозв'язок між собою та з іншими нормами, а також відокремити одні правила від інших. Предмет регулювання інформаційно-правових норм становлять суспільні відносини в інформаційній сфері. У більшості випадків такі норми мають імперативний характер. Як правило, їх устанавлюють суб'єкти інформаційного права з метою своєї належної інформаційної діяльності. Інформаційно-правова норма, як форма діяльності суб'єктів інформаційного права, має класичну структуру. Ці норми поділяють на види за різними критеріями; а реалізуються вони шляхом їх виконання, дотримання, використання або застосування тощо.

Розділ 3. «Основні інформаційно-правові інститути, що забезпечують цілісність галузевого регулювання в Україні» містить 7 підрозділів.

У підрозділі 3.1. *«Інформаційно-правове регулювання документованої інформації»* досліджуються особливості правової регламентації документованої інформації, наводиться класифікація відповідних нормативно-правових актів, надається їх загальна характеристика. Окремі нормативно-правові акти проаналізовано з урахуванням такої їх специфіки, як надання інформаційних послуг.

У цій частині дисертації розроблено поняття «documents information» (або «document»), що означає інформацію, зафіксовану на матеріальному носії з відповідними реквізитами, які дозволяють її ідентифікувати, тобто тим самим отримати інформацію. Пропонується внести зміни до Закону України «Про інформацію» й доповнити його зазначеним поняттям («documents information»), оскільки вся вироблена в державі й суспільстві інформація, яку включено до сфери правового регулювання, як правило, підлягає документуванню. Вважається, що документована інформація може мати такі види: (1) документована початкова інформація, що захищається як інтелектуальна власність – як результат творчості. Після оформлення авторських прав вона поширюється в інформаційній сфері відкрито, за винятком інформації обмеженого доступу; (2) документована інформація, обов'язкова для пред'явлення; яка, як правило, належить до категорії інформації необмеженого доступу, захисту не підлягає й на неї не поширюється право інтелектуальної власності; (3) документована інформація про громадян (тобто персональні дані останніх), що належать до конфіденційної інформації, яка підлягає захисту від несанкціонованого доступу, хоча на неї й не поширюється право інтелектуальної власності; (4) офіційна документована інформація, яка становить собою продукт діяльності органів державної влади й органів місцевого самоврядування, судових органів і громадських об'єднань і виражається у формі текстів законодавчого,

адміністративного й судового характеру. Цей вид документованої інформації в більшості випадків є відкритим для користувача й може поширюватися вільно, за винятком деяких випадків.

Отже, всю вироблену в державі й суспільстві інформацію можна поділити на відкриту, тобто вільно поширювану, й інформацію з обмеженим доступом.

У підрозділі 3.2. *«Правовий режим інформаційних систем, інформаційних технологій і засобів їх забезпечення»* систематизуються заходи забезпечення ефективного функціонування інформаційного простору. Для їх впровадження, на думку авторки, доцільно:

- організувати моніторинг і прогнозування потреб у різноманітних видах інформаційного обміну через міжнародні мережі;
- розробити національні стандарти інформаційного обміну й захисту інформації відповідно до міжнародних;
- установити в національному законодавстві статус інформації, яка передається по світових відкритих мережах, визначити процедури контролю за дотриманням цього статусу, а також права, регламентуючі обов'язки й відповідальність користувачів;
- створити систему забезпечення інформаційного захисту (інформаційної безпеки).

Метою втілення в життя відповідних режимів повинно стати створення для держави та її органів гнучкої, мобільної й ефективної системи інформаційної безпеки, спроможної швидко реагувати на виникаючі загрози й на нові умови діяльності.

Ідеться також про права громадян, юридичних осіб і держави на вільне одержання, поширення й використання інформації.

На сьогодні якісні й кількісні параметри інформаційного простору України, як і інформаційне законодавство, потребують подальшого розвитку й удосконалення. Зокрема, вважаємо за доцільне назвати такі способи забезпечення інформаційних систем і технологій:

- розроблення статусу різних видів інформаційних ресурсів;
- надання реальних можливостей вільного доступу до інформації при забезпеченні й охороні конституційних прав і свобод юридичних та фізичних осіб;
- розвиток комунікаційних систем і мереж, тобто входження у світові системи й мережі;
- захист безпосередньо інформації, систем і мереж;
- захист користувачів від неправдивої й образливої інформації;
- запровадження відповідальності за правопорушення в комунікаційних системах і мережах, за піратське поширення інформаційних продуктів тощо.

У підрозділі 3.3. *«Правове регулювання інформаційних відносин у сфері масової інформації»* на підставі аналізу нормативно-правових актів і вивчення наукових доробок вітчизняних науковців визначаються поняття й сутність масової інформації, проблематика

правового регулювання діяльності засобів масової інформації, статус учасників інформаційних відносин і відповідальність за порушення інформаційних норм у цій царині.

У підрозділі 3.4. *«Правове регулювання інформаційних відносин у галузі бібліотечної справи»* наводиться авторське бачення системи й особливостей правового впорядкування інформаційних відносин у бібліотечній діяльності. На переконання дисертантки, це стратегія й дії держави, спрямовані на планомірну регламентацію суспільних відносин у бібліотечній справі. Аналізується вітчизняне законодавство, що регламентує також інформаційні відносини в бібліотечній справі. Нормативно-правові акти, що становлять собою правові підвалини діяльності й функціонування цієї важливої сфери, класифікуються за 2-ма групами: (а) нормативно-правові акти, що регулюють загальні питання функціонування бібліотечної сфери в Україні, і (б) нормативно-правові акти, які охоплюють упорядкування окремих аспектів бібліотечної діяльності, пов'язаних саме з інформаційними відносинами.

Наголошується на необхідності реформування законодавчої бази, що стосується бібліотечної справи, відповідно до сучасних вимог шляхом внесення змін і доповнень до чинного законодавства України. Рекомендується розробити і прийняти низку нових законів, які забезпечили б сприятливі умови для інформаційної діяльності бібліотек. Наведено пропозиції по внесенню змін до Законів України *«Про бібліотеки і бібліотечну справу»* й до інших нормативно-правових актів, що регламентують суспільні відносини в досліджуваній сфері.

Зазначається, що одним з дійових засобів реалізації державної політики в галузі бібліотечної справи виступає встановлення юридичної відповідальності за правопорушення в розглядуваній царині. З урахуванням цього авторкою формулюються склади конкретних інформаційних правопорушень, обґрунтовується доцільність їх введення до майбутнього Інформаційного кодексу України або до чинного КупАП України.

У підрозділі 3.5. *«Правове регулювання архівної справи»* аналізуються особливості правового регулювання архівної справи. Звертається увага на те, що її сучасний стан в Україні вимагає більш дійової підтримки з боку держави, а також потребує належного та законодавчого впорядкування. Зазначається, що певним позитивним зрушенням у правовому регулюванні архівної справи стало прийняття 2 жовтня 1992 р. Верховною Радою України Закону *«Про інформацію»*. Проте аналіз його норм і положень дозволив наполягати на необхідності внесення змін до його статей 18 і 19, які стосуються питань державного управління архівною справою.

Проведений аналіз нормативно-правових актів у досліджуваній сфері надав змогу дозволити авторці стверджувати, що, незважаючи на належне функціонування цього базового Закону, залишається, на жаль, певна невизначеність щодо реалізації багатьох його положень. Прийняття відповідних законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів на виконання норм

зазначеного Закону надасть можливість значною мірою впорядкувати нормативно-правове забезпечення архівної справи в державі.

Дослідження специфічності правової регламентації діяльності архівних установ свідчить про нагальну потребу законодавчого врегулювання питань діловодства, методичного забезпечення роботи архівних підрозділів підприємств, установ та організацій. Пропонується встановити правові засади документування, загальні для всіх органів державної влади й організацій будь-якого типу й форми власності, в єдиному Законі України «Про діловодство», який визначив би основні напрямки й аспекти регламентування роботи з документами з боку держави. Порушується питання про впорядкування процесу надання архівними установами послуг юридичним і фізичним особам, у тому числі й на платній основі, що дозволить спрямувати зароблені кошти на поліпшення цих установ.

Акцентується увага на тому, що якісне збереження архівних фондів є одним із критеріїв забезпечення права громадян на доступ до інформації, проголошеного в Конституції України.

У підрозділі 3.6. *«Правове регулювання захисту персональних даних»* звертається увага на специфіку правового регламентування захисту персональних даних в Україні. Підкреслюється, що сучасний стан захисту останніх вимагає перш за все належного законодавчого врегулювання. Зазначається, що позитивним зрушенням у правовому регламентуванні захисту персональних даних в Україні стало прийняття Закону України «Про захист персональних даних». Однак аналіз норм і положень названого Закону дозволив дійти висновку про необхідність внесення до нього певних доповнень і змін, які стосуються питань державного управління захисту персональних даних. Підкреслюється, що одним з найважливіших складників інформаційного забезпечення розвитку держави виступають саме персональні дані, соціальна значимість яких в умовах формування громадянського суспільства відчутно зростає.

У підрозділі 3.7. *«Правові проблеми інформаційної безпеки»* розкриваються напрямки здійснення законодавчого й організаційного забезпечення інформаційної безпеки. З точки зору дисертантки, інформаційна безпека як об'єкт охорони, становить собою систему суспільних відносин щодо забезпечення реалізації інформаційних потреб громадян, юридичних осіб, суспільства й держави. Вона включає в себе відносини щодо: (а) забезпечення доступу до інформаційних ресурсів, (б) формування інформаційного ресурсу і (в) забезпечення функціонування інформаційних технологій як засобів доступу до інформаційного ресурсу та його формування.

Кожному із зазначених складників інформаційної безпеки відповідають специфічні соціальні потреби, що зумовлюють необхідність інформаційно-правової охорони. Так, потреба в захисті відносин у сфері використання інформаційних технологій зумовлена тим вагомим значенням, яке має використання останніх в організації і здійсненні певних видів людської

діяльності. Відносини інформаційної безпеки у сфері забезпечення доступу до інформаційного ресурсу вимагають інформаційно-правової охорони з огляду на наявну актуальну суспільну потребу, що, з одного боку, полягає в необхідності забезпечення вільного доступу до інформаційних ресурсів якомога більшої чисельності членів суспільства, а з другого – актуалізує проблему гарантування встановлених обмежень доступу до певних видів інформації. Формування інформаційного ресурсу викликає потребу в інформаційно-правових засобах охорони з огляду на потенційну можливість істотних порушень соціальної стабільності шляхом зловживань у цій сфері.

Загальною рисою суспільних відносин інформаційної безпеки, які вимагають інформаційно-правової охорони, є те, що їх роль пов'язана зі значимістю тих суспільних відносин, у межах яких виникає інформаційна потреба. Саме вагомість суспільних інформаційних відносин визначає доцільність та інтенсивність відповідних заходів інформаційно-правової охорони.

Розділ 4. «Основні напрями розвитку й удосконалення інформаційного законодавства» складається з 2-х підрозділів.

У підрозділі 4.1. *«Особливості юридичної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері»* визначається й характеризується специфіка юридичної відповідальності в інформаційній царині. На підставі аналізу основних рис такої відповідальності у сфері інформації сформульовано її авторську дефініцію цього поняття. Наводиться система й види стягнень, що накладаються за інформаційні правопорушення. Види цих стягнень, з погляду авторки, треба систематизувати, і вона умовно їх згрупувала за традиційною схемою, як-то: (а) стягнення морального характеру, (б) грошові й майнові стягнення і (в) стягнення, звернені на особу порушника.

Залежно від суб'єкта інформаційного правопорушення стягнення можна поділити на ті, що застосовуються: (а) до фізичних осіб (громадян і посадових осіб) і (б) до осіб юридичних. До фізичних осіб застосовуються всі перелічені вище групи стягнень. До стягнень, що можуть у перспективі (в разі їх законодавчого встановлення) застосовуватися до осіб юридичних, аналіз чинного законодавства дає підстави віднести: попередження, штраф, анулювання дозволу чи ліцензії, зупинення певного виду діяльності, зупинення всієї діяльності юридичної особи на певний строк, припинення діяльності юридичної особи взагалі (примусовий поділ, -реорганізація або ліквідація). Деякі стягнення, що застосовуються до фізичних осіб, є тотожними зі стягненнями, які застосовують до осіб юридичних, однак механізм їх застосування різний.

Розроблення проекту Інформаційного кодексу України має своїм завданням удосконалити чинні правові норми або створити нові, які, однак, не повинні порушувати цілісність і призначення національного законодавства. Основними функціями Інформаційного кодексу України, як вбачається, повинні бути:

- регулятивна – визначення прав та обов’язків суб’єктів інформаційних відносин;
- нормативна – установлення правил поведінки суб’єктів інформаційних відносин;
- охоронна – закріплення гарантій і меж правомірної поведінки, за якими діяння утворюють правопорушення, а також установлення відповідальності за них відповідно до норм цивільного, адміністративного, трудового, кримінального чи іншого права й законодавства;
- інтегративна – системне поєднання комплексу юридичних норм, що впорядковують інформаційні відносини в Україні;
- комунікативна – посилання на чинні законодавчі акти або вказівки на необхідність прийняття нормативно-правових актів, які регулювали б окремі напрямки інформаційної діяльності.

Визначаються основні завдання Інформаційного кодексу України.

У підрозділі 4.2. *«Основні напрямки реформування системи та радикального оновлення змісту законодавства в інформаційній сфері»* зазначається, що система інформаційного законодавства має будуватися з урахуванням системи інформаційного права. Основні напрямки вдосконалення цього законодавства: (а) усунення прогалин в інформаційно-правовому регламентуванні; (б) створення норм, яким належить закріплювати й регулювати інформаційні відносини; (в) систематизація інформаційного законодавства за такою системою, яка була б науково обґрунтованою і зручною для практичного застосування.

Основними формами систематизації інформаційного законодавства виступають інкорпорація й кодифікація.

Як вбачається, тільки внесенням змін і доповнень до чинного інформаційного законодавства кардинально його оновити неможливо, оскільки значний масив чинних нормативно-правових актів регулює суспільні відносини в цій сфері лише фрагментарно. А тому доцільно розпочати інтенсивну роботу по завершальній підготовці Інформаційного кодексу України.

Акцентується особлива увага на тому, що потребують кодифікації також процесуальні норми щодо проваджень, здійснюваних державними органами, їх уповноваженими особами стосовно конкретних справ про інформаційні проступки. Певні особливості існують і при розгляді таких справ судами.

Пропонується поетапна кодифікація інформаційного законодавства за окремими інститутами. Кожний етап цієї діяльності повинен завершуватися підготовкою окремих складників майбутнього кодифікованого нормативно-правового акта, яким має бути Інформаційний кодекс України.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й вирішення важливої наукової проблеми, яка полягає в окресленні концептуальних засад й напрацюванні оновлених уявлень про сутність і зміст, природу й особливості інформаційного права України, розкритті проблеми його становлення й розвитку, з'ясуванні його правових засад, співвідношенні і взаємодії з іншими галузями вітчизняного матеріального і процесуального права, розробленні й наданні науково обґрунтованих пропозицій з удосконалення правового регулювання в інформаційній сфері з урахуванням національного й міжнародного досвіду визначення предмета й методу досліджуваного права, змісту інформаційних правовідносин, а також здійснення класифікації останніх.

1. Відповідно до конкретних історичних умов існують 3 основні етапи становлення й розвитку інформаційного права України. Кожен з них відзначається розширенням системи інформаційного законодавства і права за рахунок виникнення нових правових інститутів, кола джерел і суб'єктів інформаційних відносин. Розвиток інформаційного права в Україні на нинішньому етапі зумовлено як інтенсивним розвитком суспільних інформаційних відносин в Україні, так і необхідністю приведення української інформаційної нормативно-правової бази у відповідність до європейських і світових стандартів. Цей етап характеризується також збільшенням загальнотеоретичних розробок у цій сфері, дослідженням багатьох правових інститутів інформаційного права в умовах подальшого забезпечення інформаційних прав і свобод громадян.

2. Особливості архітекtonіки предмета інформаційного права полягають у тому, що він визначається на підставі поділу відповідних правових відносин за функціональним призначенням і складається умовно з 2-х рівнів. Перший рівень формують відносини інформаційної діяльності, другий – відносини інформаційно-правового захисту. Обидва складники предмета інформаційного права перебувають у процесі інтенсивного формування, спрямовані на забезпечення реалізації різноманітних публічних і приватних потреб та інтересів фізичних і юридичних осіб в отриманні, розповсюдженні й захисті інформації.

Під об'єктом інформаційного права слід вважати сукупність однорідних суспільних відносин, реалізація яких здійснюється в межах інформаційної діяльності або інформаційно-правового захисту і потребує відповідної нормативно-правової регламентації, яку становить система законодавчих актів, що впорядковують суспільні відносини матеріального і процесуального характеру, в яких реалізуються права, свободи й обов'язки учасників інформаційної діяльності й інформаційно-правового захисту.

3. Інформаційне право – це галузь права, пов'язана з одержанням, використанням, поширенням і зберіганням інформації. Суспільне призначення інформаційного права з огляду на положення Конституції України ґрунтується також на тому, що одним з головних обов'язків держави є утворення й забезпечення прав та свобод людини і громадянина і в інформаційній сфері.

Дослідження проблем становлення й розвитку інформаційного права в Україні дозволяє з'ясувати природу принципів останнього, запропонувати їх систему і здійснити класифікацію з метою закріплення в Інформаційному кодексі України. Принципи інформаційного права – це основоположні ідеї, що визначають його сутність і зміст. Умовно принципи інформаційного права можна поділити на загальні і спеціальні. До загальних слід віднести принципи законності, вільного доступу до інформації, вільного висловлення думок і переконань, забезпечення інформаційної безпеки, рівності громадян на отримання інформації, захисту авторських прав та ін. До спеціальних належать такі принципи, як право на приватну інформацію, точне дотримання правил користування інформаційними ресурсами, технологіями, системами, недоторканність інформації про приватне життя, дотримання норм авторського права, доступність відкритої інформації тощо.

Класифікувати принципи інформаційного права можливо й за іншими критеріями. Зокрема, залежно від сфери застосування принципи можна класифікувати на загальноправові, міжгалузеві й галузеві. Важливим, однак, є не лише визначення принципів. Доцільно б закріпити їх систему в майбутньому Інформаційному кодексі України.

4. Поглиблений аналіз чинного інформаційного законодавства, наукових праць, практичної діяльності суб'єктів інформаційного права свідчить про актуальність проблеми встановлення функцій інформаційного права та їх класифікації як основних напрямків упорядкування, охорони й захисту інформаційних відносин.

Функції інформаційного права можна класифікувати за різними критеріями, як-от: (а) за сферою правового впливу – на регулятивну, ідеологічну, культурно-виховну; (б) за характером впливу – на статичну, динамічну, установчу, інтегративну, охоронну й запобіжну, (в) за сферою, на яку поширюються функції інформаційного права, – на галузеву, міжгалузеву, правового інституту, норми права.

5. Систему інформаційного права України складає сукупність інформаційно-правових норм та інститутів, об'єднаних принципами й цілями й розташованих у Інформаційному кодексі України в певній логічній послідовності. Умовно її можна поділити на Загальну й Особливу частини. У Загальній частині інформаційного права наводяться основні поняття, принципи, форми й методи діяльності в інформаційній сфері. Особлива частина складається з окремих інститутів

інформаційного права, у яких згруповані близькі за значенням і сутністю інформаційно-правові норми.

При визначенні методів правового регулювання в інформаційному праві авторка виходить із сукупності імперативних і диспозитивних способів впливу на поведінку суб'єктів права, що зумовлені політичними, соціальними, економічними та іншими складниками розвитку інформаційних відносин. Для інформаційного права характерними є 2 види методів – імперативний і диспозитивний. Імперативний метод правового регулювання інформаційних відносин виражається в установах для суб'єктів правовідносин заборон, він виключає юридичну рівність сторін, автономію волі суб'єктів. Диспозитивний метод правового регулювання інформаційних відносин забезпечує суб'єктам інформаційних правовідносин рівні права щодо реалізації в межах законодавства своїх цілей і завдань.

6. Традиційно виділяють 3 головні критерії класифікації інформаційно-правових відносин. Перший визначає функціональне призначення окремих груп інформаційно-правових відносин (регулятивних та охоронних); другий – відсутність або наявність динамічних властивостей (відносини інформаційно-матеріальні й інформаційно-процесуальні); третій – характер зв'язків між їх сторонами.

Означену традиційну схему пропонується доповнити 4-ма властивостями, а саме: (а) відносини інформаційного права мають власний, характерний тільки для них об'єкт; (б) їм притаманна функціональна двовекторність – регулятивна й охоронна; (в) третя риса стосується високого ступеня інтегрованості відносин інформаційного права з іншими суспільними відносинами; (г) четверта риса розкриває особливості їх змісту (наявність як матеріальних, так і процесуальних правових відносин).

7. Основними елементами інформаційної сфери є: (а) інформація, в тому числі інформаційні ресурси (документи, банки й бази даних, архіви, бібліотеки, музейні фонди тощо) й (б) інформаційна інфраструктура (організаційні структури, що забезпечують збирання, оброблення, зберігання, розповсюдження, пошуки й передачу інформації, а також гарантують інформаційну безпеку; інформаційно-телекомунікаційні структури; інформаційні, комп'ютерні й телекомунікаційні технології; системи засобів масової інформації).

Сукупність відомостей, інформації про що-небудь є інформаційним ресурсом. Інформаційний ресурс створюється людиною; це, як правило, документована інформація, що точніше виражає її функціональне призначення.

8. Інформаційне право – галузь права, що регулює суспільні відносини, які виникають в інформаційній сфері, а саме: (а) у ході використання інформації (інформаційного ресурсу); (б) при розгляді інформаційних спорів; (в) у процесі формування й використання нових технологій роботи з інформацією, забезпечення інформаційних систем і систем комунікацій

в інформаційних мережах; (г) при забезпеченні безпеки у сфері інформації й інформатизації; (д) для забезпечення інформаційної безпеки України та ін.

Інформаційно-правові відносини і становлення українського інформаційного права характеризуються певним наступництвом. Науковим підґрунтям для розроблення теоретичних засад відповідної галузі права, окремих інформаційно-правових інститутів послужили наукові дослідження у сфері правової інформатики, кібернетики, які здійснювалися ще задовго до виникнення інформаційного права в Україні. Отже, інформаційне право України пов'язано з правовою інформатикою, кібернетикою, законодавством у цих царинах діяльності, яке постійно розвивалося й удосконалювалось.

9. Інформаційно-правовий режим – сукупність загальнообов'язкових правил поведінки громадян та юридичних осіб, а також порядок реалізації ними своїх прав і інтересів в інформаційній сфері, забезпечення інформаційної безпеки й порядку спеціально уповноваженими органами та їх посадовими особами.

Інформаційно-правові режими класифікують: (а) за масштабом волі фізичних і юридичних осіб у використанні своїх можливостей для реалізації прав та інтересів в інформаційній сфері, (б) за часом і територією їх дії, (в) за видами інформації, (г) за видами інформаційної діяльності, (д) за іншими критеріями.

10. Стан нормативно-правового регулювання окремих видів інформації свідчить, що в Україні здійснення інформаційної діяльності за сучасних умов потребує вдосконалення. Головною проблемою є те, що правові режими інформації про фізичну особу, бібліотек, архівів, режими з обмеженим доступом, мас-медіа та інші регулюються великою кількістю нормативно-правових актів, які були прийняті в різні періоди становлення й розвитку інформаційного права й нині не відображають усіх положень, на підставі яких мав би здійснюватись їх правовий режим, зокрема таких, як визначення правового режиму певних видів інформації й порядок її використання, власність на інформацію, обмеження у її використанні та ін. Потребою сьогодення є забезпечення повного й системного регулювання інформаційних відносин з приводу застосування й охорони всіх видів інформації.

На даний час спостерігається розширення предмета інформаційного права України та його змісту за рахунок формування нових правових інститутів – інформаційної безпеки, відповідальності за інформаційні правопорушення, правового статусу суб'єктів інформаційного права, власності на інформацію тощо, а також розширення системи інформаційних правовідносин і поява нових суб'єктів досліджуваного права.

11. Залежно від місця й ролі в системі інформаційних відносин суб'єкти інформаційного права поділяються: (а) на органи, що формують політику в інформаційній сфері; (б) на державні

органи, на яких покладено безпосередній обов'язок реалізації цієї політики; (в) на інші органи, що здійснюють інформаційну діяльність.

12. Одним з основних шляхів розвитку сучасного інформаційного права України є розроблення напрямків подальшого розвитку законодавства в інформаційній сфері й наукових засад кодифікації останнього. Кодифіковані акти, що стосуються інформаційного законодавства, поряд з міжнародними нормами повинні містити повну, логічно і юридично виважену систему інформаційно-процесуальних норм, які мають забезпечити реалізацію інформаційних норм матеріального права. Саме систему, бо тільки в єдиному вигляді узгоджені між собою інформаційно-процесуальні норми є тим важелем, який надає можливості якісно реалізовувати норми матеріального права. Ось чому авторкою якраз і запропоновано структуру і зміст проекту Інформаційного кодексу України, адже наявні альтернативні проекти не містять системи процесуальних норм.

Що ж до наукових засад інформаційного права України, то існують вагомні аргументи на користь положення про те, що сучасна наука останнього є достатньо сформованою, цілісною й водночас динамічною галуззю юридичних знань, значною складовою частиною юридичної доктрини. Наука інформаційного права України в сучасний період покликана також програмувати правильний і послідовний розвиток інформаційного законодавства України, що є правовим підґрунтям для розвитку інформаційного суспільства.

Систематизація відносин інформаційного права відіграє важливу роль у вирішенні проблеми структуризації його і як науки – галузі правознавства, і як вагомого заходу впорядкування інформаційного законодавства в державі.

Систематизацію інформаційного законодавства необхідно провадити в 3 етапи: (а) інкорпорація законодавства – визначення ієрархічної системи і структури інформаційного законодавства на рівні правової доктрини; (б) виділення в системі законодавства галузі й закріплення її офіційно як «Інформаційне законодавство»; (в) кодифікація – розроблення і прийняття Інформаційного кодексу України.

13. Існує необхідність опрацювання та офіційного схвалення Концепції розвитку інформаційного права й інформаційного законодавства України. Запропоновано проект і структуру зазначеної Концепції. Відповідно до мети й завдань вона складається зі вступу і 2-х розділів, що містять 12 підрозділів.

14. Сучасному інформаційному законодавству України притаманні основні риси, як-то: (а) значний масив нормативно-правових актів, які спрямовані на врегулювання інформаційних відносин і які фактично втратили силу. Формально вони не скасовані, але їх норми тією чи іншою мірою суперечать Конституції й законам України й не відповідають вимогам часу; (б) наявність чинної нормативної бази, що складається з великої кількості підзаконних актів, відомчих наказів

та інструкцій і характеризується тим, що абсолютно бракує ієрархії нормативних актів, механізмів їх взаємодії, а тому важливі питання вирішуються на рівні часто неузгоджених між собою відомчих інструкцій; (в) співвідношення актів, що видавалися пізніше, з раніше прийнятими, у якому аж ніяк не спостерігається бажаної наступності. При цьому іде процес утворення багаторівневого зі значними нашаруваннями масиву актів інформаційного законодавства, часто неузгоджених і таких, що суперечать один одному.

15. Визначальним для вдосконалення правового регулювання інформаційних відносин є розвиток інформаційного законодавства і прийняття на його основі Інформаційного кодексу України, якому належить стати комплексним кодифікованим законодавчим актом і замінити численні нормативно-правові акти, які регламентують інформаційні відносини. У цьому Кодексі мають бути об'єднані як чинні закони, так і створені або вдосконалені ті правові норми, що стосуються інформаційної сфери.

Іншим варіантом може бути внутрішньогалузеве кодифікування інформаційного законодавства, тобто кодифікація останнього за його інститутами. За браком загальногалузевого кодифікованого акта можливим і доцільним якраз і є підготовка і прийняття так званого пакету законів – окремих нормативних актів за його інститутами. При цьому однією з умов кодифікування інформаційного законодавства є наявність системного підходу до його формування, тобто створення узгодженої системи нормативних актів, що кореспондують один одному; й установлення пріоритетності відповідного нормативного акта при його застосуванні. Для здійснення кодифікації інформаційного законодавства в державі мають бути створені певні умови, як-от: (а) стабільність інформаційного законодавства, в першу чергу законів; (б) внутрішня його єдність; (в) відповідність у цілому системі інформаційного права системі інформаційного законодавства; (г) наявність системного підходу до формування останнього та ін.

16. Проблемними залишаються питання становлення й розвитку нового виду юридичної відповідальності – інформаційної. У чинному законодавстві немає тлумачення категорії «інформаційна відповідальність» та й поняття «інформаційне правопорушення» (як підстава настання останньої) нормативно-правові акти не містять. Одночасно констатується, що вид відповідальності інформаційної сформувався об'єктивно, а тому існує необхідність наведення переліку складів інформаційних правопорушень на законодавчому рівні. Цьому виду відповідальності властиві відповідні риси, а саме: (а) підставою для неї є вчинення інформаційного правопорушення (проступку), а відповідальність за інформаційне правопорушення настає, якщо відповідно до закону воно за своїм характером не тягне за собою кримінальної чи іншої юридичної відповідальності; (б) інформаційні правопорушення повинні розглядатися в позасудовому порядку; (в) інформаційній відповідальності підлягають як фізичні, так і юридичні особи. Це твердження ґрунтується на підставі наявності в чинному інформаційному

законодавстві положень, які свідчать про можливість притягнення до такої відповідальності вказаних осіб. Ідеться про Закони України «Про доступ до публічної інформації», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про рекламу» та інші, де містяться норми, що вказують на суб'єктів правопорушень – фізичних і юридичних осіб.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Коваленко Л. П. Теоретичні проблеми розвитку інформаційного права України: моногр. / Л. П. Коваленко. – Х.: Право, 2012. – 246 с.

Наукові статті у фахових виданнях:

1. Коваленко Л. П. Джерела інформаційного права / Л. П. Коваленко // Пробл. законності. – 2011. – Вип. 117. – С. 90-97.

2. Коваленко Л. П. Система інформаційного права / Л. П. Коваленко // Теорія і практика правознавства : електрон. наук. фахове вид. Нац. ун-ту "Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого". – 2011. – № 1. – С. 126-135 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://nauka.nulau.org.ua/download/el_zbirnik/1/Kovalenko.pdf

3. Коваленко Л. П. Сутність інформаційно-правових норм / Л. П. Коваленко // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2011. – №3(66). – С. 163-171.

4. Коваленко Л. П. Інформаційні відносини / Л. П. Коваленко // Теорія і практика правознавства : електрон. наук. фахове вид. Нац. ун-ту "Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого" ". – 2011. – № 2. – С. 148-155 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://nauka.nulau.org.ua/download/el_zbirnik/2/Kovalenko.pdf

5. Коваленко Л. П. Функції інформаційного права / Л. П. Коваленко // Держ. буд-во та місц. самоврядування. – 2011. – Вип. 22. – С. 247-254.

6. Коваленко Л. П. Деякі питання щодо визначення предмета інформаційного права / Л. П. Коваленко // Пробл. законності. – 2012. – Вип. 118. – С. 109-115.

7. Коваленко Л. П. Етапи становлення інформаційного права в Україні / Л. П. Коваленко // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2012. – №2(69). – С. 175-182.

8. Коваленко Л. П. Інформаційне право в Україні / Л. П. Коваленко // Пробл. законності. – 2012. – Вип. 119. – С. 148-156.

9. Коваленко Л. П. Принципи інформаційного права / Л. П. Коваленко // Держ. буд-во та місц. самоврядування. – 2012. – Вип. 23. – С. 185-195.

10. Коваленко Л. П. Деякі питання розмежування визначень галузі інформаційного права та галузі інформаційного законодавства. / Л. П. Коваленко // Юрист України : наук.-практ. журн. – Х.: Право, 2012. – № 4 (21). – С. 31-35.
11. Коваленко Л. П. Сутність інформаційно-правових норм і відносин / Л. П. Коваленко // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна: серія «Право». – 2012. – Вип. 1028. – С. 51-55.
12. Коваленко Л. П. Деякі питання щодо побудови системи інформаційного права / Л. П. Коваленко // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна: серія «Право». – 2012. – Вип. 1034. – С. 173-176.
13. Коваленко Л. П. Інформаційна діяльність / Л. П. Коваленко // Правова інформатика. – 2012. – № 4 (36). – С. 10-13.
14. Коваленко Л. П. Суб'єкти інформаційних правовідносин / Л. П. Коваленко // Вчені зап. Таврійськ. нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського: серія «Юрид. науки». – 2012. – № 2. – Т. 25 (64). – С. 376-379.
15. Коваленко Л. П. Особливості інформаційно-правових норм і відносин / Л. П. Коваленко // Форум права. – 2012. – № 4. – С. 121-125 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12klpniv.pdf>
16. Коваленко Л. П. Деякі питання формування інформаційного права / Л. П. Коваленко // Вісн. Харків. нац. ун-ту внутр. справ. – 2012. – № 4 (59). – С. 87-93.
17. Коваленко Л. П. Деякі питання при побудові системи інформаційного права / Л. П. Коваленко // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту: серія «Право». – 2012. – Вип. 19. – Том 3. – С. 132-134.
18. Коваленко Л. П. Правовий режим інформаційних систем, інформаційних технологій та засобів їх забезпечення / Л. П. Коваленко // Наук. вісн. Чернівецьк. ун-ту: серія «Правознавство». – 2012. – Вип. 636 – С.105-111.
19. Коваленко Л. П. Проблеми правового регулювання інформаційних відносин / Л. П. Коваленко // Вісн. Акад. прав. наук України: зб. наук. пр. – Х.: Право, 2012. – № 4 (71). – С. 163-171.
20. Коваленко Л. П. Юридична відповідальність за правопорушення у сфері інформаційної діяльності права / Л. П. Коваленко // Пробл. законності. – 2012. – Вип. 120. – С. 165-169.
21. Коваленко Л. П. Об'єкт інформаційних правовідносин / Л. П. Коваленко // Право і безпека. – 2012. – № 5(47). – С. 78-83.
22. Коваленко Л. П. Інформаційно-правове регулювання документованої інформації / Л. П. Коваленко // Інформація і право. – 2013. – № 1(7). – С. 58-60.
23. Коваленко Л. П. Рішення місцевих рад у системі джерел інформаційного права // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Серія «Право», 2013. – Вип. 1039. – С. 177-179.

24. Коваленко Л. П. Актуальні питання побудови інформаційного права / Л. П. Коваленко // Форум права. – 2013. – № 1 – С. 126-127 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13klpniv.pdf>.

25. Коваленко Л.П. Соціальне призначення права / Л.П. Коваленко //Науковий вісник Чернівецького університету. Серія «Правознавство», -2013. –Вип. 644. - С. 50-54.

26. Коваленко Л.П. Деякі питання щодо побудови системи інформаційного права / Л.П. Коваленко // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, Серія «Право», 2013. – Вип. 1045. – С. 173-176.

27. Коваленко Л. П. Деякі питання щодо правопорушень в інформаційній сфері / Л. П. Коваленко // Форум права. – 2013. – № 4 – С. 126-127 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/FP/2013-4/13klpniv.pdf>.

28. Коваленко Л.П. Пути совершенствования информационного законодательства/ Л.П. Коваленко //Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. –2013. - № 10(88). –С. 71-75.

29. Коваленко Л.П. Понятие, основные черты и особенности правовых отношений в информационном праве/ Л.П. Коваленко //Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. –2013. - № 5(83). –С. 69-76.

30. Коваленко Л.П. Этапы становления и развития информационного права в Украине/ Л.П. Коваленко //Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. –2013. - № 5(83). –С. 76-81.

31. Коваленко Л.П. Некоторые вопросы классификации информатизации/ Л.П. Коваленко //Уральский научный вестник. –2014. - № 1. –С. 44-56.

32. Коваленко Л.П. Некоторые проблемы формирования информационного права/ Л.П. Коваленко //Современный научный вестник. –2014. - № 1. –С. 88-95.

Тези наукових доповідей і повідомлень, у яких додатково відображені наукові результати дослідження:

1. Коваленко Л. П. Деякі питання щодо визначення змісту інформаційного права України / Л. П. Коваленко // Програма «Східне партнерство» як правова платформа співпраці України і ЄС: тези доп. та наук. повідомл. наук-практ. семінару / за заг. ред. А. П. Гетьмана. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2012. – С. 442-444.

2. Коваленко Л. П. Методи інформаційного права / Л. П. Коваленко // Інформаційне суспільство і держава: проблеми взаємодії на сучасному етапі: зб. наук. ст. та тез наук. повідомл. за матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 26 жовтня 2012 р.) / редкол.: В. Г. Пилипчук, С. Г. Серьогіна, І. В. Яковюк. – Х.: Вид-во ТОВ «Друкарня Мадрид» – 2012. – С. 32.

3. Коваленко Л. П. Правові засади інформаційного права / Л. П. Коваленко // Правові засади гарантування та захисту прав і свобод людини і громадянина: зб. наук. ст. та тез наук. повідомл. за матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 23 листопада 2012 р. / редкол.: А. П. Гетьман, О. П. Бушан, О. Р. Дашковська. – Полтава, 2012. – С. 12.

4. Коваленко Л. П. Деякі питання інтернет-відносин / Л. П. Коваленко // Правове забезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення: матер. постійно діючого наук.-практ. семінару. – / голов.ред. С. С. Кучерина. – Х.: Оберіг, 2013. – С. 89-99.
5. Коваленко Л. П. Правове регулювання інформаційних відносин в галузі масової інформації / Л. П. Коваленко // Приватний сектор безпеки: сучасний досвід та проблеми правового регулювання: зб. тез доп. Першої міжнар. наук.-практ. конф. – Х.: Вид-во ТОВ «Друкарня Мадрид», 2013. – С. 191-194.
6. Коваленко Л. П. Источники информационного права Украины / Л. П. Коваленко // Современные взгляды на систему права: междунар. науч.-практ. конф. – М.: Моск. центр прав. исследований, 2013. – С. 61-64.
7. Коваленко Л.П. "Організація адміністративної діяльності служби Державної автомобільної інспекції МВС України"/ Л. П. Коваленко // Міжнародна юридична науково-практична Інтернет-конференція на тему: «Актуальні питання права та правової держави: наукова дискусія» Збірник тез доповідей – Х.: Вид-во ТОВ «Друкарня Мадрид», 2013. – С.191-194.
8. Коваленко Л.П.«Організація адміністративної діяльності ОВС на транспорті » / Л. П. Коваленко //VIII Международная научно-практическая конференция «Наука и образование без границ – 2013/2014 г.». - Польша - С. 15-20.
9. Коваленко Л.П. Співвідношення адміністративного процесу і інформаційного процесу. / Л. П. Коваленко /Адміністративний процес: сучасний стан та шляхи вдосконалення: матеріали круглого столу, 10 грудня 2013. – Запоріжжя : КПУ, 2013. – С.18-21.
10. Коваленко Л.П. Принципи інформаційного права / Л. П. Коваленко // Правове життя сучасної України: матер. Міжнар. наук. –практ. конф. (16-17 травня 2013 р.) Т. 2 – Одеса.: Фенікс, 2013. – С. 66-68.
11. Коваленко Л.П. Щодо поняття та особливостей правових відносин в інформаційному праві / Л. П. Коваленко «Актуальні питання розвитку адміністративного права та правоохоронної діяльності»: зб. тез доп. наук.-практ. Інтернет-конференції (15-30 травня 2013 р.) – Луганськ : Вид-во ЛДУВС , 2013. – С. 76-83.

АНОТАЦІЇ

Коваленко Л. П. Інформаційне право України: проблеми становлення та розвитку. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національний

юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України. – Харків, 2014.

Дисертацію присвячено проблемам становлення й розвитку інформаційного права України. Названо етапи еволюції інформаційного законодавства в Україні, розкриваються поняття «інформаційна сфера», «інформаційне право», «інформаційна діяльність», «інформаційно-правова норма», «інформаційний процес» і запропоновано авторські дефініції наведених правових категорій.

Значна увага приділяється з'ясуванню системи, функцій і принципів інформаційного права, визначається їх зміст і класифікація. Наводяться аргументи на користь того, що найбільш витриманими в теоретичному плані й найбільш придатними для української системи правового забезпечення функціонування національного інформаційного суспільства є прийняття Інформаційного кодексу України. У зв'язку із цим, окреслюються концептуальні підходи до розвитку законодавства в інформаційній сфері, вказуються конкретні пропозиції щодо його вдосконалення. Запропоновано проект Концепції розвитку інформаційного права та інформаційного законодавства України, в якій значно розвинуто ідеї, що висувалися науковцями раніше.

Уточнюються система, завдання, функції й повноваження суб'єктів інформаційного права, напрямки їх взаємодії і шляхи підвищення ефективності інформаційного законодавства і практики його застосування.

Аргументується положення щодо впровадження в національну модель міжнародних стандартів інформаційного суспільства. Здійснено порівняльний аналіз законодавчого регулювання інформаційних відносин в Україні й у зарубіжних державах, на підставі чого опрацьовані пропозиції щодо можливостей використання зарубіжного досвіду в законотворчій діяльності Української держави.

Ключові слова: інформаційне право, інформаційно-правові відносини, інформаційна сфера, інформаційна діяльність, інформаційно-правова норма, інформаційне законодавство.

АННОТАЦИИ

Коваленко Л. П. Информационное право Украины: проблемы становления и развития.

На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины. – Харьков, 2014.

Диссертация посвящена проблемам становления и развития информационного права Украины. Названы этапы эволюции информационного законодательства в Украине, раскрывается генезис понятий «информационная сфера», «информационное право», «информационная деятельность», «информационно-правовая норма», «информационный процесс» и предлагается авторские дефиниции указанных правовых категорий.

Значительное внимание уделяется выяснению системы, функций и принципов информационного права. Определяются их содержание и классификация. Приводятся аргументы в пользу того, что наиболее дефективным в теоретическом плане для украинской системы правового обеспечения функционирования национального информационного общества является принятие Информационного кодекса Украины. В этой связи очерчены концептуальные подходы к развитию законодательства в информационной сфере, указываются конкретные предложения относительно его совершенствования. Предложен проект Концепции развития информационного права и информационного законодательства Украины, в котором развиваются идеи, высказанные учеными ранее.

Уточняются система, задачи, функции и полномочия субъектов информационного права, направления их взаимодействия и пути повышения эффективности информационного законодательства и практики его применения.

Аргументируются положения относительно в национальную модель внедрения международных стандартов информационного общества. Осуществлен сравнительный анализ законодательного регулирования информационных отношений в Украине и в других странах, на основании чего сделаны предложения, касающиеся возможности использования зарубежного опыта в законотворческой деятельности Украинского государства.

На основании достижений юридической науки, норм действующего законодательства, практики их применения осуществлено теоретическое обобщение важной научной проблемы становления и развития информационного права Украины, очерчено концептуальные основы и наработано современные представления о сущности и содержании, природе и особенностях информационного права Украины, решены проблемы его становления и развития, выяснены его правовые основы, соотношение и взаимодействие с другими отраслями права отечественного материального и процессуального права, разработано и предоставлены научно обоснованные предложения по усовершенствованию правового регулирования в информационной сфере с учетом национального и международного опыта определен предмет и метод исследуемого права, содержание информационных правоотношений, а также осуществлена классификация последних – определить и обосновать этапы становления и развития информационного права в Украине; раскрыто понятие «информационное право Украины», «правовые принципы информационного общества», «информационный процесс» и навести их авторскую дефиницию; осуществлена

классификация системы функций и принципов информационного права, раскрыто их содержание, проведена классификация и проработаны теоретико-правовые принципы развития этой отрасли права; предложена система присущих информационному праву методов правового регулирования, проведен их анализ; приведено личное виденье системы правового обеспечения функционирования национального информационного общества; рассмотрены концептуальные подходы к развитию законодательства в информационной сфере, предоставлены конкретные предложения относительно его совершенствования через принятие Информационного кодекса Украины; очерчена система, задание, функции и полномочия субъектов информационного права, направления их взаимодействия и пути повышения эффективности практики применения действующего законодательства; разработана система административных правонарушений в информационной сфере, раскрыто их понятие и характеристика, рассмотрены особенности применения юридической ответственности за них; обоснован авторский взгляд на систему и содержание информационно-правовых институтов; осуществлен сравнительный анализ законодательного регулирования информационных отношений в Украине и в зарубежных государствах, предложены рекомендации и обоснована необходимость и пути внедрения международных стандартов информационного общества в национальное законодательство; определена структура и содержание авторского проекта Информационного кодекса Украины.

Ключевые слова: информационное право, информационно-правовые отношения, информационная сфера, информационная деятельность, информационно-правовая норма, информационное законодательство.

SUMMARY

Kovalenko L.P. Information Law of Ukraine: problems of formation and development. –

Printed as a manuscript.

Dissertation for Doctor of Legal Sciences Degree, speciality 12.00.07 – administrative law and procedure; financial law; information law. – Yaroslav the Wise National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, - Kharkiv, 2014.

Dissertation is devoted to problems of formation and development of information law in Ukraine. Stages of evolution of information legislation in Ukraine are named, genesis of the concepts of “information environment”, “information law”, “information activity”, “information and legal norm”, “information procedure” is revealed and the author’s definitions of these legal categories are suggested.

Considerable attention is paid to clarification of the system, functions and principles of information law. Their content and classification are defined. The arguments are given, revealing the fact that the most effective in theoretical terms for Ukrainian system of legal provision of functioning of the national information society is the adoption of Information Code of Ukraine. In this regard, conceptual approaches

to the development of legislation in the information field are outlined, specific suggestions for its improvement are shown. Draft Concept of the information law and information legislation of Ukraine is proposed, which develops the ideas, expressed by scientists earlier.

System, tasks, functions and powers of the subjects of information law are specified, together with directions of their interaction and ways of improvement of the effectiveness of information legislation and its practice of its application.

Provisions regarding implementation of international standards of information society in the national model are proved. The comparative analysis of legal regulation of information relations in Ukraine and in other countries is made, on the basis of which proposals are made regarding the possibility of using of foreign experience in the law-making activity of the Ukrainian state.

Key words: information law, information and legal relationships, information environment, information activity, information and legal norm, information legislation.

Відповідальний за випуск
д-р юрид. наук, проф. Тищенко М. М.

Підписано до друку 14.05.2014 р. Формат 60x90/16
Папір офсетний. Віддруковано на ризографі.
Умовн. друк. арк. 1,9. Облік.-вид. арк. 2.
Тираж 100 прим. Зам. № 907

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, Харків, вул. Пушкінська, 77